

Opstanding

Opstanding

Andreas Boom

Een stem hoort men roepen in de eenzaamheid: 'baant de weg van de Heer, maakt zijn paden recht'. Zo was Johannes de Doper in de woestijn en verkondigde de doop der ommekeer tot bevrijding van de zonden. ⁱ

Door de Ommekeer zal er een nieuwe Mens ontstaan. In de oude mens was er sprake van de geest die als ziel binnen een individueel lichaam inwoning had. Bij de nieuwe mens zal er sprake zijn van een geest die zijn individuele ziel als een lichaam in zich draagt.

Inhoud

Inleiding.....	5
Geest en Materie.....	11
Voorstelling en begrip	19
Geïntensiveerd bewustzijn	25
Een vast punt binnen de Geest.....	31
Levende intelligentie.....	36
De zielenwereld.....	44
Het Nu: de poort naar de vrede	49
Ik Ben tussen lichaam en geest.....	55
Het dilemma van de vrijheid.....	59
De stadia van de schepping	64
De Mensenzonen	70
De Merkabah.....	76
De Schijngod en de Materiegod	80
De werking van het kwaad	84
Triniteit en Pleroma.....	111
Christus-Michaël.....	117
Het levensmysterie.....	125
Boeddha en Christus.....	131
Het komende	140
Bijlagen	148
Het antroposofische mensbeeld	149
De leer van de Boeddha.....	155
Het onjuiste Ik-bewustzijn	155
De oorzaak van het lijden	160
De opheffing van het lijden	163
De Boeddha-velden	164
Verwijzingen en aantekeningen	168

Inleiding

In mijn vroege jeugd heb ik enkele ervaringen gehad waarbij ik spontaan de etherische wereld kon beleven. Althans, dat is zoals ik het nu zou noemen, want indertijd kende ik dat woord natuurlijk nog niet. Maar het wel of niet kunnen geven van een naam verandert niets aan de ervaring als zodanig. Tijdens de zomervakantie, ik was een jaar of 10, verbleef ik met mijn ouders, broers en zus in een kleine houten bungalow in het bos, een 'boshuisje' zoals wij het noemden. Het was ergens op de Peel, in Noord-Brabant. Omdat ik nogal avontuurlijk was ingesteld ben ik op een mooie warme dag rond het middaguur op verkenning gegaan. Al snel was het huisje uit het zicht verdwenen en liep ik over een zacht verend tapijt van dennennaalden tussen de kaarsrechte stammen van hoge naaldbomen. Er hing een heerlijke geur van hars en honing en tussen de dichte ondergroei van paarse wilgenroosjes en gele melkdistels zoemden bijen en fladderden witte en blauwe vlinders. Plotseling stond ik aan de rand van het bos en voor mij strekten zich landerijen uit met velden goudgele tarwe en donkergroene mais, trillend en golvend in de warme lucht. Er was niemand te bekennen. Komend uit het schaduwrijke bos werd ik overspoeld door zonlicht. Ver aan de horizon stond een donkere bomenrij en daarboven hingen grote opbollende stapelwolken. Ineens ging dat hele gevoel, dat hele tafereel, ja mijn hele ziel over in een alomvattend, alles doordringend glanzend en lichtend leven dat geen grenzen leek te kennen, in ruimte noch in tijd. Ik was alles en altijd en overal. Diepe rust en opwindende extase waren op een wonderlijke manier dansend met elkaar verbonden. Er bestond geen tijd meer, alles was in eeuwige en onvergankelijke zekerheid aanwezig. Maar deze zekerheid was tevens onzekerheid, want niets leek vast te liggen en alles was in voortdurende verandering. Onvergankelijke vergankelijkheid. Elke ruimtelijke beperking verdween toen

deze ervaring zich steeds verder uitbreidde en alle objecten, alle lotgevallen en gebeurtenissen in verleden, heden en toekomst in zich opnam, hen zegenend en uitnodigend tot de dans der verandering. Het visioen groeide uit tot een panorama van de oneindige diepten van alle uiterlijke en innerlijke, lichte en donkere werelden. Alle gebeurtenissen waren aanwezig, de blijde, goede en verheven daden der mensheid, maar ook de donkere, slechte en demonische. Ik *voelde* hun levende presentie en ik wist dat ik er een deel van was zoals zij een deel van mij waren. Maar het goede was zo vanzelfsprekend dat het donkere en slechte zijn vermogen om pijn te doen en te kwetsen had verloren. Zelfs het slechte leek 'goed' te zijn geworden en er was geen angst. Er was totaal geen antipathie.

Ik vloog over een zee van lichtende ether die alles omvatte, doordrong en in leven hield. Toen dook ik er in weg en was hetzelfde.

Ik heb geen idee hoe lang dit geduurd heeft, maar nadat ik op de een of andere manier weer naar het huisje was teruggekeerd bleef die lichtheid en extase nog uren in mij aanwezig. Onbeschrijfelijk geluk en enorme opluchting waren diep in mij geworteld en alles was zo mooi, zo wonderlijk mooi en vanzelfsprekend. Stralend was de wereld. Stralend was mijn ziel hoewel ik niet het gevoel had dat de andere aanwezigen iets bijzonders aan mij zagen.

Ik ben er nog steeds van overtuigd dat het geen hallucinatie was, integendeel. De overtuiging dat de wereld die ik toen gewaar werd werkelijker is dan de alledaagse fysiek-materiële wereld met zijn zwaarte, beperkingen en hindernissen heeft mij daarna nooit meer verlaten. De spontane ervaringen ervan verdwenen echter naarmate ik ouder werd met als gevolg dat ik een groot deel van mijn leven besteed heb om ernaar te blijven zoeken. Inmiddels weet ik dat de ervaring van die hogere én diepere wereld zich niet 'op bestelling' aandient. Toch is deze wereld van licht, leven en warmte er altijd. Het probleem is dat we er in

ons dagelijks leven geen weet van hebben. Maar er bestaat een poort waardoorheen we hem kunnen betreden. Deze poort is ons eigen bewustzijn. De kunst is het vinden van deze poort en het openen ervan. Een van de belangrijkste 'ontdekkingen' tijdens mijn zoektochten was de antroposofie en christologie van Rudolf Steiner. Deze schonk mij niet alleen inzichten in de geaardheid van deze 'andere wereld' maar duidde ook de plaats van de 'poort' aan en reikte methoden aan om deze te openen. Volgens Steiner staat het bewustzijn van de huidige mensheid op de drempel van deze geestelijke wereld. Het overschrijden van deze drempel is niet alleen een belangrijke stap in de persoonlijke ontwikkeling van iedere mens maar ook een collectieve noodzaak opdat de mensheid de uit het oog verloren zin en de betekenis van zijn eigen bestaan weer terugvindt. Ook de geestelijke wereld wacht van zijn kant op het bewuste binnentreden van de mensheid. De druk van beide kanten is inmiddels zo groot geworden dat de poort af en toe 'vanzelf' open gaat waardoor steeds meer mensen spontane geestelijke ervaringen hebben. Deze onverwachte ervaringen kunnen echter zo overweldigend, verwarrend en zelfs bedreigend zijn dat het bewustzijn er door geschaad wordt. Er zijn echter zekere en veilige manieren, zoals bijvoorbeeld Rudolf Steiner in zijn boeken en voordrachten beschrijft, om zichzelf de vaardigheid eigen te maken om de poort naar de geestelijke wereld door een bewuste en gecontroleerde wilsdaad te openen of, indien gewenst, weer te sluiten.

Vóór de geestelijke wereld is door het fysiek-materiële denken een muur opgetrokken. Het heeft er alle schijn van dat het metselwerk van deze muur thans aan het verbrekken en scheuren is. De geestelijke wereld begint uit zijn voegen te barsten. Als de muur bezwijkt zal het menselijke bewustzijn door wat er achter deze muur ligt overspoeld en verpletterd worden. Dit zou leiden tot apocalyptische gebeurtenissen, algehele verwarring en desoriëntatie. Het opkomende complotdenken en de onbewezen samenzweringstheorieën

waar we mee geconfronteerd worden zijn symptomen van wat met het bewustzijn gebeuren kan als het in aanraking komt met de numineuze krachten die er ongevraagd in slagen om door de fysiek-materiele beschermingsmuur heen te breken. Daarom is het de hoogste tijd om ons bewustzijn voor te bereiden op de onvermijdelijke confrontatie met de geestelijke wereld door kennis te nemen van wat achter de ‘veilige’ muur van ons denken ligt. Dan zijn we niet alleen beter opgewassen tegen ongevraagde ‘numineuze doorbraken’ maar kunnen we ook leren om *zélf* op gecontroleerde wijze de poorten in deze muur te openen of te sluiten. Als dat in voldoende mate gebeurt zal het catastrofale toekomstige ‘doorbraken’ kunnen voorkomen. Uiteindelijk zullen we het dan zelfs *zónder* de beschermende muur van het fysiek-materiele denken kunnen stellen omdat we ons zelfbewust en veilig *in* de geestelijke wereld kunnen oriënteren en bewegen.

De titel van dit boek verwijst naar de noodzaak om als mensen op te staan aan de andere kant van de muur en ons daar vervolgens staande te houden. De poort waar we doorheen moeten is nauw en we zullen wellicht moeten bukken of zelfs kruipen om er doorheen te kunnen. Niet voor niets wordt de overgang naar een andere werkelijkheid voorafgegaan door iets wat vaak als een beproeving wordt ervaren. Wanneer deze beproeving op de juiste manier wordt ondergaan en volgehouden kunnen we ons daarna oprichten in de nieuwe werkelijkheid van een hoger bewustzijnsniveau. Het bewustzijn is een trap met vele treden en elke trede correspondeert met een werkelijkheid die een wereld op zich is. We kunnen op dezelfde trede blijven staan, een stap omlaag doen of een stap omhoog. De keuze ligt echter altijd bij onszelf omdat we als mensen als enige wezens op aarde daartoe de *vrijheid* hebben.

Zoals ik hierboven al aangaf is de antroposofie een essentiële hulp op mijn geestelijke weg geworden. Daarom vormen de

gezichtspunten die Rudolf Steiner heeft gebracht een belangrijke basis voor het thema van dit boek dat immers een afspiegeling is van de geestelijke zoektocht die ik ondernomen heb. Dat neemt niet weg dat ik, wanneer ik daartoe de noodzaak voelde, zo vrij ben geweest om de antroposofische gezichtspunten in overeenstemming met mijn eigen inzichten weer te geven dan wel aan te vullen.

De inhoud van het boek heeft in de loop van vele jaren vorm aangenomen als een werkdocument waarin ik mijn vragen en inzichten trachtte te formuleren. De tekst heeft gedurende dit proces talloze veranderingen ondergaan. De vorm waarin ik deze nu heb afgerond is dan ook niet meer dan een momentopname, een 'still' van een levend en verder gaand proces dat waarschijnlijk geen afronding zal hebben. Als er één ding is wat men leren kan uit de confrontatie met de geestelijke wereld dan is het wel dat deze zelf voortdurend in beweging is en oneindig veel gezichten heeft, afhankelijk van hoe men er naar kijkt. Een dogmatische en definitieve vastlegging van het geestelijke is daarom onmogelijk. Wat je dan overhoudt is niet de geest maar een handje vol met stof. De geest is wezenheid met een innerlijk, door zichzelf voortgebracht en gedragen leven en kan daarom nooit in uiterlijke zin vastgelegd worden. Hij is aanwezig in zichzelf en niet in een beschrijving of weergave van zichzelf. Het 'geestelijke' zal zich altijd blijven onttrekken aan pogingen tot 'afronding', 'structurering' of 'samenvatting' ervan. Elk gewonnen inzicht leidt tot een verandering van standpunt waardoor de geestelijke werkelijkheid weer vanuit een andere invalshoek bekeken kan worden en zich daardoor weer anders laat omschrijven. Een beschrijving van de geestelijke werkelijkheid – zoals ook dit boek pretendeert te zijn - is dus nooit 'af' en zal ook nooit een afgerond geheel *kunnen* vormen. In het gunstigste geval kan hij aanknopingspunten leveren voor verdere ontdekkingen. Veel van wat ik had opgeschreven heb ik vanwege het ontstaan van nieuwe inzichten later weer

geschrappt. Zou ik dat niet gedaan hebben dan zou er nu een werk van vele duizenden pagina's voor u gelegen hebben dat de verslaglegging zou zijn van een jarenlange dialoog met de geest. In plaats daarvan is dit beknopte en kernachtige werkje overgebleven, dat niet méér is dan een momentopname.

Misschien mag ik me daarbij in goed gezelschap wanen. Want zelfs Johannes zegt over het door hem geschreven evangelie dat 'de wereld niet de boeken zou kunnen bevatten die nodig zouden zijn om alles te beschrijven'².

Bij het lezen van dit boek zult u wellicht zaken tegenkomen die met elkaar in tegenspraak lijken te zijn of die in mijn vorige boek 'Illusie en Werkelijkheid' op een andere manier beschreven zijn. Ik hoop dat de volgende uitspraak van Rudolf Steiner dan van toepassing is:

*'U kunt er zeker van zijn dat een beschouwing die zo gladjes verloopt dat men er met het gewone alledaagse mensenverstand geen tegenstrijdigheid in kan ontdekken beslist niet op occulte grondslag staat. Pas als men dieper zoekt zal men de eenheid ontdekken, de diepere eenheid in de tegenstrijdigheid.'*³

Vanwege de overzichtelijkheid en de leesbaarheid heb ik sommige delen van de hoofdtekst bij nader inzien als bijlagen opgenomen. Ook bevatten de 'Verwijzingen en aantekeningen' enkele uitgebreide toelichtingen op de tekst.

Andreas Boom, November 2022

Geest en Materie

We nemen een plant en observeren aandachtig hoe deze is opgebouwd. We zien wortels, stengel, bladeren, bloeiwijze en vruchten. Deze hebben een bepaalde vorm, kleur en structuur. Op basis hiervan kunnen we de plant categoriseren. We kunnen hem bijvoorbeeld een plaats toekennen binnen een bepaald systeem van plantensoorten. Maar nu komen we dichterbij en observeren aandachtig één van zijn bladeren. We zien dan, al naderend, niet meer de plant als geheel, zelfs niet het hele blad, maar alleen een groen oppervlak dat ons hele blikveld vult. We zien een landschap van nerven en poriën. Nóg verder gaan we en leggen het blad onder een microscoop. Er onthult zich een structuur van levende cellen. We zien celwanden, celkernen, kleine zwevende deeltjes die bewegen binnen een vloeistof. Nóg dieper zoomen we in en zien moleculen die op hun beurt weer zijn opgebouwd uit atomen en elektronen. En ook deze kunnen we weer verder ontleden in elementaire 'quanta' die eigenlijk geen op zichzelf staande deeltjes zijn maar manifestaties van energetische velden. Terwijl we op deze manier steeds dichterbij de substantie van de plant komen wordt datgene wat we zien steeds minder die plant. Het wordt wat anders. Het abstraheert zich tot een generiek principe van stoffelijkheid, het verliest de ordening die het tot 'plant' maakt. Hoe dichterbij we in de substantie, in de materie van de plant duiken, hoe meer we de *eigenlijke* plant verliezen. Wat we zien kan in principe overal toe behoren. Het veralgemeniseert zich. Maar waar is de plant dan gebleven? Wat *is* eigenlijk die plant? Wat is zijn essentie, zijn wezenlijke *zijn*? Wat we proberen te vinden is het principe dat de materie op zo'n wijze ordent dat we kunnen zeggen: daar is een plant. Kennelijk is dit principe niet te vinden in de materie zelf. Er moet een specifieke ordening aan de materie *toegevoegd* worden om deze tot 'plant' te maken. Materie is in zichzelf

ongeordend, daarom moeten we datgene wat hem tot plant (of wat dan ook) maakt, buiten de materie zoeken. Het moet iets immaterieels zijn. Het ordenende principe, het 'wezen' van de plant is zelf geen materie maar gebruikt de materie om zijn doel, het manifesteren van een plant, te realiseren. Het plantenwezen is datgene wat de materiële ongeordendheid tegemoet treedt om daaruit een materiële manifestatie van 'zichzelf' te weven. De plant die wij zien is een beeltenis, een 'imago' van het plantenwezen dat wij niet kunnen zien. Het plantenwezen is zelf geen materie, maar iets dat zich met behulp van de materie aan onze zintuigen kenbaar kan maken. En als het dat doet hebben we een 'fysieke' plant voor ons staan. De materie is letterlijk het materiaal dat door iets immaterieels wordt gebruikt om een fysieke plant te scheppen. De fysieke plant is niet meer dan een beeld van wat de *werkelijke* 'plant' is. De werkelijke plant is niet af te leiden uit de fysieke plant, het omgekeerde is wel mogelijk. De conclusie van het bovenstaande moet zijn dat de werkelijke plant niet te vinden is in zijn materiële voorkomen, maar in 'iets' dat ordening oplegt aan de substantie. De werkelijke plant is een geordend immaterieel systeem dat ongeordende substantie gebruikt om zich te manifesteren. Dit ordenende principe waarnaar de materiële substantie zich voegt zullen we 'geest' noemen. Geest heeft een hoger werkelijkheidsgehalte dan de fysieke manifestatie, want geest gaat aan de fysieke manifestatie vooraf. Geest is het principe dat bepaalt *wat* iets is en *hoe* iets 'werkt' of 'leeft'; want geest manifesteert niet alleen alle fysieke vormen maar ook alle levens- en bewustzijnsprocessen. De geest is de essentie van wat zich vertoont, van wat leeft en van wat bewust is.

Nu zal de vraag rijzen wat dan eigenlijk materie is? Want alles wat de geest in fysieke zin te voorschijn roept, of het nu het levenloze mineraal, de levende plant, het gewaarwordende dier of de denkende mens is: het is gekneet uit materie. De geest heeft materie nodig om fysiek te worden. Materie is een noodzakelijke voorwaarde voor elke fysieke manifestatie.

Toegepast op ons voorbeeld van de plant: zonder geest geen werkelijke 'plant', maar zonder materie geen *fysieke* plant. Wat zegt de natuurwetenschap over de materie? Natuurwetenschap is bij uitstek 'fysica'. Zij gaat bij haar onderzoek van de verschijnselen niet uit van de geest als principe maar van de fysieke materie. Men hoopt in de structuur en eigenschappen van de fysieke materie de principes te vinden die ten grondslag liggen aan de gevormdheid, aan het leven en uiteindelijk ook aan het bewustzijn. De geest wordt door de traditionele fysica niet in acht genomen als grondlegend principe. In deze fysieke vooringenomenheid lijkt echter een kentering te zijn gekomen als gevolg van recente wetenschappelijke inzichten, met name op het gebied van de quantumfysica. Deze heeft de materie teruggebracht tot enkele soorten 'kleinst mogelijke deeltjes' (quanta). Elk type quantum heeft specifieke eigenschappen die kenmerkend zijn voor dat deeltje. Zelfs als de materie wordt gereduceerd tot 'bijna niets' is er nog steeds sprake van typerende eigenschappen en gedragingen. Het interessante (waar we later in meer detail naar zullen kijken) is nu dat de quantumfysica dit theoretisch verklaart door middel van het zogenaamde veldprincipe dat zegt dat quanta niet los gezien kunnen worden van *velden* die hen als 'deeltjes' manifesteren. Elk type deeltje heeft zijn eigen veld. Zo'n quantumveld wordt opgevat als een verinnerlijkt bewegingsprincipe, iets dat in zichzelf op een karakteristieke wijze 'golft'. Quanta – die beschouwd worden als de bouwstenen van de fysieke materie maar ook van alle elektromagnetische verschijnselen zoals het licht – zijn volgens deze theorie manifestaties van *velden*. Uiteindelijk zijn het dus geen geïsoleerde *deeltjes* maar deeltjes-manifesterende *velden* die aan de wieg van de fysieke natuurverschijnselen staan. Deze theorie is een ware doorbraak in de natuurwetenschap omdat deze hiermee de Newtoniaanse deeltjesmechanica achter zich laat. Niet het *deeltje*, maar het *veld* is dus de quantumfysische werkelijkheid. Bewegende veld-innerlijkheid *manifesteert* zich in de hoedanigheid van 'deeltjes'

die geacht werden de primaire 'bouwstenen' van de fysieke verschijnselen te zijn maar waarvan nu wordt ingezien dat ze geen inherent bestaan hebben. Misschien heeft de fysica hiermee zonder het te beseffen een eerste stap gezet in de richting van het erkennen van het natuurlijke bestaan van de 'geest'. Van de geest hebben we immers gezegd dat deze 'de essentie is van wat zich vertoont, van wat leeft en van wat zich bewust is'. Een niet-materialistische verdere uitwerking van het veldbegrip zou tot het inzicht kunnen leiden dat fysieke stof een manifestatie is van *niet-fysieke* velden. Vanuit de idee van zulke niet-fysieke (immateriële) velden is het een kleine stap naar de 'geest' als zijnde een verinnerlijkt veldprincipe dat zich in uiterlijke zin manifesteert als stoffelijkheid die het vervolgens ordent volgens zijn eigen innerlijke intelligentie⁴.

Dus wat is dan 'materie'? Een antwoord op deze vraag zou kunnen zijn: 'materie' is de fysieke manifestatie van immateriële geestvelden. De geest manifesteert zich in een medium dat we zuivere (lege, ongevormde) *oersubstantie* zouden kunnen noemen. Deze primaire oersubstantie heeft geen innerlijke beweging en betekenis zoals de geest die heeft. In die zin is de oersubstantie daarom 'niet-geest'. Geestvelden manifesteren zich materie-scheppend in 'niet-geest'. Geest en niet-geest vormen de aan elkaar tegengestelde polen van een éénheid die met een gnostische term het 'Pleroma' wordt genoemd. Tussen beide polen, 'geest' en 'niet-geest' vormt zich de materie als resultaat van de bevruchting van 'niet-geest' door 'geest'. Materie is dus zowel geest als niet-geest. De tegenstelling tussen geest en niet-geest (oersubstantie) is die tussen licht en donker. Materie is een mengvorm van licht en donker, dag en nacht, en heeft dus het karakter van de schemering. De geest drukt zich uit in de vruchtbare oersubstantie, die in zichzelf geheel leeg en ongevormd is: de baarmoederlijke essentie van waaruit alle verschijnselen vanuit de geest gevormd worden door geest-manifestatie. De geest is het ordenende en samenhoudende principe dat elke manifestatie in stand houdt. De oersubstantie

is het ontbindende en chaotiserende principe dat elke manifestatie weer afbreekt en naar zichzelf terugvoert.

De fysieke plant die wij voor ogen hebben zou er zonder de inwerking van de geest niet kunnen zijn. Niet de zichtbare, gemanifesteerde, plant maar de 'onzichtbare' geestelijke plant is de werkelijke plant. De *werkelijke* plant, de plant die als het ware scheidend voorafgaat aan de fysieke plant, is een geestelijke essentie (wezenheid) die het vermogen heeft om de oersubstantie te ordenen tot de manifestatie van een levende plant. Geest is ordenende vormkracht. Maar niet alleen dat. Want de vorm die zich als de plant manifesteert is de behuizing van een wetmatigheid volgens welke de plant groeit, bloeit, zaden zet en zich vermenigvuldigt. Deze wetmatigheid, de 'wet van wezen en werken', is, naast de vormkracht, ook een manifestatie van de geest. Zodat de geest, om een verschijning als de levende plant voort te brengen, zich op vier niveaus moet manifesteren: op het niveau van de oersubstantie die 'gekneed' wordt tot materie, op het niveau van de vormkrachten die uit deze materie de plantenvorm boetseren, op het niveau waarop de plant zijn levenskrachten heeft en als vierde op het niveau dat de plant zijn specifieke soortgebonden eigenschappen geeft. Dat alles samenvattend kunnen we zeggen dat de plant die vóór ons staat een ordening is volgens een aan de geest eigen innerlijke wetmatigheid die vormkrachten aanstuurt welke de materie boetseren tot een zich in de tijd metamorfoserende levende entiteit. Als we een plant zien, dan zien we dus eigenlijk een uitdrukking van de geest op vier niveaus. Een soortgelijke observatie kunnen we ook doen als we een mineraal, een dier of een mens voor ons hebben. Ook deze zijn opgebouwd uit geest-manifestaties op meerdere met elkaar samenhangende niveaus, zij het dat dieren en mensen nog andere niveaus hebben die de plant niet heeft. Om ons een beeld te vormen van wat met zulke niveaus wordt bedoeld kunnen we weer denken aan de analogie met het veldbegrip van de quantumfysica. Geestelijke

manifestatieniveaus zijn vergelijkbaar met 'velden' met een specifieke innerlijke activiteit die zich op een bepaalde manier veruiterlijken kan. Deze 'geestvelden' zijn binnen een bepaald wezen (mens, dier, plant, mineraal) in onderlinge wisselwerking met elkaar verbonden ('verstrengeld') om zo een bewust en levend geheel te vormen. De quantumfysica heeft het veldbegrip voortgebracht maar is tot nu toe helaas blijven steken in een materialistische interpretatie daarvan. Want zou het niet zo kunnen zijn dat een immateriële interpretatie van deze quantumvelden de natuurwetenschap binnen zal leiden in het domein van de geestwerking?

Om zich te kunnen manifesteren heeft de geest naast de 'oersubstantie' (de vruchtbare *Ruimte* waaruit de stoffelijkheid wordt voorgebracht) ook de *Tijd* nodig. De *Tijd* is de basis voor de *geleidelijkheid*. De *Tijd* maakt *wording (metamorfose)* mogelijk. Zonder de *Tijd* zou elke ruimtelijke manifestatie er onmiddellijk zijn in een starre, niet plooibare en onveranderlijke vorm. Alles wat de geest manifesteert zou er ofwel *niet* zijn ofwel *altijd* zijn. De geest zou ofwel eeuwig ongemanifesteerd ofwel eeuwig volledig gemanifesteerd zijn. Het universum zou in één ondeelbaar moment als bij toverslag van een ongemanifesteerde toestand in een volledig gemanifesteerde toestand overgaan. Het gehele universum zou bevroren zijn, bewegingsloos. De metamorfose die zo kenmerkend is voor groeiprocessen zou niet plaats kunnen vinden. Met andere woorden: zonder *Tijd* zou er geen beweging, geen *wording*, geen groei -kortom: geen *leven* kunnen zijn. Ontwikkelings- en leerprocessen zouden niet tot stand komen. *Tijd* is nodig om *leven* te kunnen manifesteren, want *leven* is een proces van verandering, ontwikkeling en metamorfose. Zonder *Tijd* zou alles wat zich in een vorm manifesteert totaal verstarde zijn. De geest is vergelijkbaar met een kunstschilder, die een idee heeft van wat hij wil *gaan* afbeelden. De *Ruimte* is daarbij de oersubstantie waaruit het materiaal (de verf, het canvas etc.)

voortkomt, de *Tijd* is het proces van het schilderen waarbij *geleidelijk, laagje voor laagje*, het schilderij ontstaat. Als gevolg van de *Tijd* is de idee die in de geest van de schilder aanwezig is niet onmiddellijk ook de voltooide afbeelding. Daardoor is er ruimte voor aanpassing en verbetering van de oorspronkelijke idee. *Tijd* is de drager van de scheppende activiteit van de geest, het medium waardoor de geest datgene wat innerlijk in hem is kan uitrollen naar een uiterlijke toestand. Ook hier vinden we een parallel met de moderne fysica. Het quantumveld kan alleen deeltjes (quanta) manifesteren door in een golvende toestand te geraken. Een golvende dynamiek heeft altijd een tijd-as (de x-as) en een ruimte-as (de y-as). Zonder de ruimte-dimensie (y-as) zou de golf geen amplitude, geen volume kunnen hebben en daardoor überhaupt niet kunnen bestaan. Zonder de tijdsdimensie (x-as) zou de golf niet op gang kunnen komen en niet kunnen blijven golven. Het 'leven' zou dan uit het veld verdwenen zijn⁵. Naast ruimte is tijd dus een essentiële dimensie in het proces waardoor een veld zich kan manifesteren. In het quantumgolfkarakter van het veld liggen bepaalde karakteristieken van ruimte en tijd besloten die het *innerlijk* van het veld zijn. Deze innerlijke ruimte en tijd 'veruiterlijkt' zich als het veld zich manifesteert: een ruimtelijke interactie van bewegende 'materiedeeltjes' wordt zichtbaar. Voor de geest geldt iets overeenkomstigs. De geest is op te vatten als een veld met een innerlijke golvingsenergie die zich kan manifesteren (ontplooiën) in ruimte en tijd. In de tijd manifesteert de geest zich als 'vormend', in de ruimte als 'gevormd hebbend'. Alle manifestatie komt voort uit 'betekenis dragende, levende geestinnerlijkheid' die zich veruiterlijkt in een periferie van 'lege' maar vruchtbare oersubstantie en oertijd (eeuwigheid).

In de quantumfysica wordt aan het manifestatieproces de *kans* als fundamentele eigenschap toegevoegd. De manifestatie zal op een bepaalde plaats in ruimte en tijd hebben plaatsgevonden, maar van te voren kan men niet precies zeggen wáár precies.

Met elke plaats in de ruimte is een fundamentele *kans* verbonden dat de manifestatie dáár heeft plaatsgevonden. Zou men de positie van een gemanifesteerd deeltje exact willen vaststellen dan krijgt men geen nauwkeurige gegevens over zijn bewegingssnelheid- en richting. Ook het omgekeerde is het geval. Overigens geldt deze onzekerheid niet alleen met betrekking tot positie en beweging maar ook met betrekking tot andere eigenschappen van de manifestatie. In welke hoedanigheid het veldinnerlijk tot het iets uiterlijks in ruimte en tijd wordt is dus nooit exact te voorspellen of te meten. Alleen de 'kansgolf' is exact te bepalen. De schilder waar we het over hadden als metafoor voor de geest heeft een idee van wat hij wil gaan afbeelden. Maar uit deze idee is, ook voor de schilder zelf, nooit exact af te leiden hoe het definitieve resultaat er uit zal komen te zien. Dezelfde idee kan op oneindig veel manieren in de verdeling van verfsubstantie op het doek worden omgezet. En toch bepaalt de idee wat er op het doek komt. Als de idee een 'molen' is zal de kans dat er een afbeelding van een roos verschijnt erg klein zijn. De idee die de schilder heeft is de 'geestkiem' van de uiteindelijke afbeelding. Deze geestkiem heeft met betrekking tot zijn manifestatie dus een bepaald kansgehalte. De geestelijke kiem van bijvoorbeeld een plant, de geestelijke 'plant', omvat in zijn innerlijk-levende veld alle groeistadia van de plant op een tijd- en ruimteloze manier. De manifestatie van deze totaliteit bestaat uit in de tijd 'na elkaar' optredende stadia van ruimtelijke vormen in een voortdurende metamorfose. En dat is wat wij aanschouwen als de fysieke plant. Wezens, werelden en universa zijn de expressie van geestelijke kiemkracht die zijn innerlijkheid scheppend manifesteert in ruimte en tijd.